
PWYLLGOR IAITH, 15.01.14

Yn bresennol: Y Cynghorydd Liz Saville Roberts (Cadeirydd).

Y Cynghorwyr: Craig ab Iago, Elwyn Edwards, Alan Jones Evans, Alwyn Gruffydd, Eric Merfyn Jones, Mair Rowlands, Gareth Thomas, Eirwyn Williams, Elfed Williams a Mandy Williams-Davies.

Swyddogion: Sion Huws (Rheolwr Cydymffurfiaeth ac Iaith), Debbie Anne Williams Jones, (Rheolwr Gwasanaethau Democrataidd), Dewi R.Jones (Pennaeth Addysg), Bethan Eleri Roberts, (Swyddog Gwella Ansawdd Addysg), Sharon Warnes, (Ymgynghorydd Allanol), Geraint Owen, (Uwch Reolwr Adnoddau Dynol), ac Ioan Hughes, (Swyddog Cefnogi Aelodau a Chraffu).

Sylwedydd: Y Cynghorydd Ioan Thomas (Aelod Cabinet – Y Gymraeg).

Man Cyfarfod

Ar fyr rybudd, cytunwyd y dylid cynnal y cyfarfod yn Siambr Arfon, yn hytrach nag Ystafell Glyder Fawr. Yn ogystal, cyfeiriodd y Cadeirydd at drefniadau oedd yn cael eu gwneud ar gyfer cynnal cyfarfodydd o'r pwyllgor hwn yn gyson ar yr un diwrnod o'r wythnos yn ystod y flwyddyn nesaf.

Ymddiheuriadau: Y Cynghorwyr Gweno Glyn, Tom Ellis, Dyfrig Jones a Gruffydd Williams.

1. DATGAN BUDDIANT PERSONOL

Ni dderbyniwyd datganiad o fuddiant personol gan unrhyw aelod oedd yn bresennol.

2. MATER BRYG - Ymdrin â phresgripsiwn Cymraeg

Nid oedd yr eitem hon wedi'i chynnwys ar y rhaglen, ond cytunodd y Cadeirydd i'w thrafod fel mater bryg o dan Adran 100B(4)(b) Deddf Llywodraeth Leol 1972 oherwydd ei bod o'r farn y dylid ystyried y mater yn ddiymdroi.

Cyfeiriodd aelod at ddiwyddiad yn fferyllfa cwmni Morrisons ym Mangor yn ddiweddar pryd y gwrthodwyd ymdrin â phresgripsiwn oherwydd ei fod wedi ei ysgrifennu yn Gymraeg.

Gwyddai am feddyg oedd yn defnyddio'r Gymraeg wrth ddarparu presgripsiwn 30 mlynedd yn ôl a phwysleisiodd fod agwedd cwmni Morrisons yn annerbyniol. Awgrymodd y dylid ceisio cael gwybodaeth ynglŷn â Pholisi Iaith y Bwrdd Iechyd.

Fodd bynnag, esboniwyd nad oedd cwestiynu polisi corff arall o fewn awdurdod y Pwyllgor Iaith ac y byddai'n fwy rhesymol i gysylltu â'r Comisiynydd Iaith i ddatgan pryder y Pwyllgor.

Mewn ymateb i'r sylwadau, nododd yr Aelod Cabinet – y Gymraeg y byddai'n fwy o werth iddo ddatgan anfodlonrwydd y Pwyllgor Iaith yn hytrach na cheisio gwybodaeth parthed Polisi Iaith y Bwrdd Iechyd.

Penderfynwyd yn unfrydol bod yr Aelod Cabinet – y Gymraeg yn ysgrifennu at y Comisiynydd Iaith a chwmni Morrisons yn datgan anfodlonrwydd y Pwyllgor Iaith ynglŷn â'r modd y gwrthodwyd y presgripsiwn Cymraeg yn fferyllfa'r cwmni ym Mangor.

3. COFNODION

Llofnododd y Cadeirydd gofnodion y cyfarfod diwethaf o'r pwyllgor hwn, a gynhaliwyd ar 10 Hydref, 2013, fel rhai cywir yn ddarostyngedig i newid geiriad eitem 1 yn y fersiwn Gymraeg fel ei bod yn darllen fel a ganlyn:

'Penderfynwyd ethol y Cyngorydd Gweno Glyn yn is-gadeirydd y pwyllgor hwn am 2013/14.

4. SAFONAU IAITH

Cyflwynwyd adroddiad y Swyddog Cydraddoldeb ac Iaith yn nodi bod disgwyl i holl Awdurdodau Lleol a Pharciau Cenedlaethol Cymru ymgymryd ag Ymchwiliad Safonau, yn unol â'r datganiad a wnaed gan y Comisiynydd Iaith.

Bydd yr Ymchwiliad Safonau yn cychwyn ar 27 Ionawr, 2014, a bydd y broses, a drefnir ar ffurf holiadur, yn cymryd 12 wythnos.

Esboniwyd bod Safonau Iaith, yn wahanol i Gynlluniau Iaith, yn cael eu gosod ar sefydliad, yn hytrach na'u cytuno. Mae'r Comisiynydd Iaith yn rhagweld y bydd pob corff perthnasol yn gweithredu'r safonau ymhen dwy flynedd.

Nododd aelodau fod Cyngor Gwynedd wedi cyrraedd y nôd eisoes o ran y safonau, ond y dylid ymdrech i fynd gam ymhellach, ac yn sicr na ddylid camu'n ôl.

'Roedd yr aelodau hefyd yn awyddus i ymateb yn gadarnhaol i unrhyw newidiadau.

PENDERFYNWYD derbyn yr adroddiad er gwybodaeth.

5. CYFLWYNIAD ADRANNOL – ADNODDAU DYNOL

Dosbarthwyd papurau cefndir ymysg yr aelodau, a chyflwynwyd adroddiad, yn ymdrin ag 'Ystadegau Recriwtio a Phenodi/Hyfforddiant Iaith', gan Uwch Reolwr Adnoddau Dynol.

Yn y cyflwyniad, amlygwyd y pwyntiau canlynol:

- i) Bod lle pwysig i'r gweithle o ran hyrwyddo'r Gymraeg;
- ii) Bod nifer siaradwyr Cymraeg o fewn gweithlu Cyngor Gwynedd yn cynyddu;
- iii) Bod Cyngor Gwynedd yn tanlinellu pwysigrwydd y defnydd o'r Gymraeg wrth gydweithio gydag awdurdodau a chyrrff eraill.

O ran yr ystadegau, nodwyd bod 397 o hysbysebion am swyddi o fewn Cyngor Gwynedd wedi eu cyhoeddi rhwng Hydref 2012 a Medi 2013. O'r rhain bu'n rhaid ail-hysbysebu 26, ond pwysleisiwyd nad oedd y gofyniad perthnasol i'r iaith Gymraeg yn rheswm dros yr ail-hysbysebiad.

Ymhelaethwyd gan roi sylw i :

- Staff sy'n derbyn hyfforddiant iaith;
- Lefel hyfforddiant iaith.

Tynnwyd sylw penodol at y ffaith fod 54 aelod o staff y Cyngor yn derbyn hyfforddiant iaith a bod 31 o'r rhain o'r Adran Gwasanaethau Cymdeithasol, Tai a Hamdden. Ystyrir fod gweithlu canolfannau hamdden yn amlwg ymysg y nifer yma.

Mewn ymateb i sylwadau a wnaed gan aelodau, cyfeiriwyd at grŵp a sefydlwyd er mwyn ymateb i'r Fframwaith Strategol a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru i hyrwyddo defnydd o'r Gymraeg ym maes iechyd a gofal yn benodol. Nodwyd bod hyn yn tanlinellu'r gwaith sy'n cael ei wneud gan y Cyngor er mwyn hyrwyddo'r iaith Gymraeg.

Yn ystod y drafodaeth ddilynol, amlygwyd y pwyntiau canlynol:-

- ei bod yn deg i gyfleu'r awydd i gyflwyno hyfforddiant cyffredinol, megis hyfforddiant i gadeiryddion, drwy gyfrwng y Gymraeg;
- bod ymdrechion i benodi darparwyr allanol gyda'r gallu i ddarparu hyfforddiant drwy gyfrwng y Gymraeg mewn amrywiol feysydd yn profi'n llwyddiant;
- bod hyfforddiant ym maes 'lles meddyliol', sydd bellach ar gael yn Gymraeg, yn enghraifft o hyn;
- bod y cymal yn nodi'r gallu i siarad Cymraeg fel bod yn 'hanfodol' yn cael ei gynnwys ym mhob hysbyseb swydd o fewn y Cyngor;
- bod diffyg hyder yn achosi rhai gweithwyr i ddewis peidio siarad Cymraeg, er bod y gallu ganddynt i wneud hynny;
- bod gwaith yn cael ei wneud i ymdrin â hyn drwy gynnal sesiwn hyfforddi;
- bod yr ymdrechion uchod wedi profi'n llwyddiant eisoes gyda darparu hyfforddiant perthnasol i derminoleg gweithgaredd canolfannau hamdden yn enghraifft o hyn;
- bod canran uchel o'r rhai sy'n cael eu penodi i swyddi parhaol yn derbyn hyfforddiant iaith ac yn barod i fanteisio'n llawn ar y dilyniant a gynigir;
- gallai tuedd rhai i siarad Saesneg yn ystod sgwrs ar y ffôn fod yn enghraifft bellach o ddiffyg hyder a bod lle yma eto i ddarparu hyfforddiant;
- bod rhaglen waith wedi ei sefydlu ar gyfer y dyfodol yn unol â'r Fframwaith iaith.

PENDERFYNWYD derbyn yr adroddiad

6. STRATEGAETH IAITH GWYNEDD 2014-2017 DRAFFT

Cyflwynwyd adroddiad gan y Rheolwr Gwasanaethau Democrataidd a'r ymgynghorydd allanol

Esboniwyd mai Hunaniaith sy'n gyfrifol am osod cyfeiriad strategol i hyrwyddo'r Gymraeg yng Ngwynedd. Un o'r ymrwymadau o fewn rhaglen waith Hunaniaith ar gyfer 2013/14, yw llunio Strategaeth iaith Gwynedd 2014 – 2017 a Chynllun Gweithredu Drafft.

Comisiynwyd ymgynghorydd i ymdrin â'r gwaith yma ac adnabu, ar y cyd â Hunaniaith y 6 maes strategol canlynol i'w cynnwys yn y ddogfen ddrafft:-

- Y Teulu;
- Plant a Phobl Ifanc;
- Cymunedau;
- Darparu Gwasanaethau Cymraeg;
- Y Gweithle;
- Y Seilwaith

Mae'n ddyletswydd ar y Pwyllgor Iaith i gyflawni rôl ymgynghorol ar strategaethau hyrwyddo'r iaith o fewn y Sir. Yn sgil hyn, cyflwynwyd y Strategaeth Ddrafft gerbron y pwyllgor er mwyn rhoddi cyfle i'r aelodau i leisio barn.

Ymhelaethwyd ar gynnwys y Strategaeth Ddrafft gan ymdrin â'r 6 maes yn unigol. Cyfeiriwyd yn benodol at bwysigrwydd y 'seilwaith' gyda'r berthynas glos rhwng yr economi, tai a'r iaith Gymraeg yn cael ei nodi.

Nodwyd mai plant a phobl ifanc yw'r cenhadwyr ar gyfer y dyfodol a bod hyn yn gysylltiedig â'r angen i godi ymwybyddiaeth a marchnata'r Gymraeg. Yn berthnasol i hyn, nodwyd y pwysigrwydd o sicrhau fod cyfleoedd ar gyfer yr ifanc oherwydd bod colli'r ifanc yn golygu colli gwaith, gyda'r iaith a'r economi yn dioddef yn sgil hynny.

7. CYNLLUN STRATEGOL Y GYMRAEG MEWN ADDYSG 2014-2017

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Addysg yn amlinellu'r gwaith a wnaed gan Gyngor Gwynedd ers 1996 mewn perthynas â'r hyn sy'n delio'n benodol â'r Gymraeg mewn Addysg.

Daeth Deddf Safonau a Threfniadaeth Ysgolion Cymru (2013) yn gyfraith yng Nghymru ar 4 Mawrth 2013. Mae'r Ddeddf yn gosod dyletswydd statudol ar awdurdodau lleol i baratoi a chyflwyno 'Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg'. Dyma'r tro cyntaf i'r cynlluniau yma fod o dan drefn statudol, a chaiff y trefniadau eu gweithredu o Ebrill 1, 2014 am gyfnod o 3 blynedd hyd at fis Mawrth, 2017.

Ymhelaethodd y Pennaeth gan egluro y bydd Cynlluniau Strategol y Gymraeg mewn Addysg yn fodd i Lywodraeth Cymru allu monitro'r ffordd y bydd awdurdodau lleol yn ymateb i'r angen i weithredu nodau'r Strategaeth a chyfrannu tuag atynt trwy:

- sicrhau fod pob cam o brosesau addysg yr awdurdodau lleol yn rhoi ystyriaeth lawn i addysg cyfrwng Cymraeg;
- ehangu addysg cyfrwng Cymraeg, lle bo galw, ar sail cynllunio gwell;
- sicrhau fod gwasanaethau cefnogi addysg cyfrwng Cymraeg yn cael eu cyflwyno ar sail consortia;
- wella safonau ac ehangu defnydd o'r Gymraeg ymhlith plant a phobl ifanc;
- dangos cynnydd yn erbyn targedau penodol y Strategaeth Addysg Cyfrwng Cymraeg.

Cyfeiriwyd at fwriad y Cynllun Strategol, a thynnwyd sylw at y nôd o allu dangos cynnydd clir, dros dair blynedd ym mhob awdurdod lleol ac ardal consortiwm tuag at gyflawni targedau'r Strategaeth.

Adroddwyd mai canolbwynt y Cynlluniau yw'r targedau a geir yn y Strategaeth a disgwylir i'r awdurdodau adrodd yn flynyddol ar eu cynnydd yn erbyn y targedau a ganlyn :

- mwy o blant 7 oed yn cael eu haddysgu drwy gyfrwng y Gymraeg fel canran o garfan Blwyddyn 2;
- mwy o ddisgyblion yn parhau i wella eu sgiliau iaith wrth drosglwyddo o'r ysgol gynradd i'r ysgol uwchradd;
- mwy o fyfyrwyr yn astudio ar gyfer cymwysterau drwy gyfrwng y Gymraeg;
- mwy o fyfyrwyr 16-19 yn astudio Cymraeg a phynciau drwy gyfrwng y Gymraeg; a
- mwy o fyfyrwyr â sgiliau uwch yn y Gymraeg.

Cyflwynwyd copi drafft o'r 'Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg Gwynedd 2014 - 2017 ar gyfer derbyn sylw'r aelodau.

Tywysodd y Pennaeth yr aelodau drwy'r copi drafft a nodwyd mai nôd uchelgeisiol yr Adran Addysg yw :- *sicrhau fod holl ddisgyblion y Sir yn meddu ar sgiliau ieithyddol priodol yn y Gymraeg a'r Saesneg, er mwyn eu galluogi i fod yn aelodau cyflawn o'r gymdeithas ddwyieithog maent yn rhan ohoni..*

Yn dilyn adolygiad trylwyr o Gynllun Strategol 2013-14, cytunwyd y byddai'r Cynllun Strategol (2014-17) Statudol yn canolbwyntio ar yr agweddau canlynol o safbwynt y

Gymraeg fel iaith ac fel cyfrwng gan eu gosod fel nodau clir i raglen waith tair blynedd y Cyngor:-

- Gosod sylfaen gadarn ar gyfer y Gymraeg yn ystod addysg feithrin a'r blynyddoedd cynnar. (98.6% o blant saith oed yn cael eu haddysgu drwy gyfrwng y Gymraeg);
- Sicrhau dilyniant yn y Gymraeg fel pwnc ac fel cyfrwng dysgu o CA2 i CA3. (100% o ddysgwyr yn parhau i wella eu sgiliau iaith wrth drosglwyddo o'r ysgol gynradd i'r uwchradd);
- Sicrhau dilyniant yn y Gymraeg fel pwnc ac fel cyfrwng dysgu o CA3 i CA4.
- Cryfhau'r gweithredu yn yr ardaloedd/ysgolion lle mae data yn dangos yr angen gan arfogi ein penaethiaid a hyfforddi ein gweithlu i ymgymraedd yn llawn at nôd y Cynllun;
- Cryfhau'r defnydd o'r carfanau iaith fel offeryn cynllunio dilyniant mewn ysgolion uwchradd;
- Datblygu Bagloriaeth Cymru ar lefelau 1, 2 a 3 yn yr ysgolion uwchradd;
- Cadarnhau gweithrediad y Siarter Iaith ymhob un o'r ysgolion cynradd, gan roi sylw amlwg i hyfforddi'r gweithlu gan ddatblygu'r elfennau cyfrwng methodoleg;
- Hyrwyddo'r defnydd o'r Gymraeg fel iaith gymdeithasol pobl ifanc yr ysgolion uwchradd trwy sefydlu a datblygu cynllun tebyg i Siarter Iaith yr ysgolion cynradd.

O wneud hyn yn llwyddiannus yn ystod y tair blynedd nesaf, rhagwelir y gall y gyfundrefn addysg gyflawn gyfrannu at ddatblygiad y Gymraeg (iaith a chyfrwng) ac ansawdd addysg a phrofiadau plant a phobl ifanc Gwynedd. Tanlinellwyd pwysigrwydd hyn gan y Pennaeth.

Cyflwynwyd gwybodaeth ynglŷn â'r Cynllun Gweithredu a'r deilliannau perthnasol, sef:

- Deilliant 1 – Mwy o blant saith oed yn cael eu haddysgu drwy gyfrwng y Gymraeg;
- Deilliant 2 – Mwy o ddysgwyr yn parhau i wella eu sgiliau iaith wrth drosglwyddo o'r ysgol gynradd i'r ysgol uwchradd;
- Deilliant 3 – Mwy o fyfyrwyr 14-16 oed yn astudio ar gyfer cymwysterau drwy gyfrwng y Gymraeg;
- Deilliant 4 – Mwy o fyfyrwyr 16 – 19 oed yn astudio pynciau drwy gyfrwng y Gymraeg, mewn ysgolion, colegau a dysgu seiliedig ar waith;
- Deilliant 5 – Mwy o fyfyrwyr â sgiliau uwch yn y Gymraeg;
- Deilliant 6 – Darpariaeth anghenion dysgu ychwanegol cyfrwng Cymraeg;
- Deilliant 7 – Cynllunio'r gweithlu a datblygiad proffesiynol parhaus.

Nodwyd bod Deilliant 2 yn faes y dylid rhoi sylw amlwg iddo. Esboniwyd nad yw Gwynedd yn diffinio ysgolion uwchradd yn ôl categorïau ieithyddol gan fod yr un disgwyliad mewn perthynas â'r Polisi Iaith, sef rhoi cyfle i holl ddisgyblion y sir fod yn hyderus ddwyieithog.

Ceir eithriad i hyn ym Mangor gan fod dwy ysgol uwchradd, sef Ysgol Tryfan ac Ysgol Friars, yn rhannu'r un dalgylch. Mae disgwyliad cyffredin ar y ddwy ysgol i gynnig dilyniant Cymraeg Iaith Gyntaf yn CA3 i'r disgyblion hynny ennillodd Lefel 3+ ar ddiwedd CA2. Gwelir gwahaniaeth rhwng darpariaeth drawsbynciol y ddwy ysgol. Yn Ysgol Tryfan cynigir yr holl bynciau trwy gyfrwng y Gymraeg, ond y disgwyliad tymor hir yn Ysgol Friars yw sicrhau fod rhannau o'r cwricwlwm ar gael yn ddwyieithog.

Nodwyd y bydd annog Ysgol Friars i symud fwyfwy tuag at y targed yn un o flaenoriaethau'r Cynllun Strategol ac yn brif faes ar gyfer trafodaethau yn nalgylch y ddwy ysgol ynglŷn â sut orau i ddylanwadu'n gadarnhaol ar hynny.

Cadarnhawyd bod camau, megis dysgu Cymraeg i aelodau o staff, eisoes wedi eu cymryd er ceisio sicrhau hyn.

Cyfeiriwyd at yr angen i sicrhau fod cyrsiau galwedigaethol cydweithredol a ariennir trwy grant Llwybrau Dysgu ar gael yn y Gymraeg/dwyieithog. Dim ond mewn eithriadau prin iawn y rhoddir ystyriaeth i gefnogi cyrsiau fydd ar gael mewn un iaith yn unig.

O safbwynt cyrsiau ôl - 16, cyfeiriwyd at yr angen i sefydlu fframwaith o fesurau ar gyfer dwyieithrwydd fel bo darpariaeth, gan gynnwys cyrsiau galwedigaethol, yn cael ei fonitro ac i adnabod bylchau mewn darpariaeth cyfrwng Cymraeg. Nodwyd mai pwysigrwydd hyn yw creu gweithlu ar gyfer y dyfodol.

Mewn ymateb i ymholiad, nodwyd bod papurau arholiad yn cael eu cyflwyno yn Gymraeg a Saesneg fel bod modd i'r disgyblion / myfyrwyr ddewis pa iaith i'w defnyddio. Ychwanegwyd bod yr iaith a ddefnyddir yn dibynnu i raddau ar y profiad a gafwyd eisoes mewn arholiadau mewnol ysgolion ac ati.

Gellid gosod mesurydd er mwyn canfod pa iaith a ddefnyddir.

Nododd aelod y gallai problemau godi ar adegau oherwydd ei bod yn haws defnyddio'r Saesneg a bod cael gwybodaeth o wefannau yn enghraifft o hyn. Fodd bynnag, croesawodd y Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg fel modd i gryfhau'r iaith Gymraeg.

Cadarnhawyd hefyd fod hyrwyddo'r defnydd o ieithoedd eraill yn cael ystyriaeth.

Ar derfyn y drafodaeth dosbarthwyd y pamffled 'Siarter Iaith Gwynedd' ymysg yr aelodau.

PENDERFYNWYD derbyn yr adroddiad gan nodi'r sylwadau a wnaed fel y gellir cyflwyno'r fersiwn ddrafft i'r Llywodraeth.

8. CWYNION IAITH

Cyflwynwyd adroddiad y Swyddog Cydraddoldeb ac Iaith yn cyfeirio at gwynion a dderbyniwyd yn ystod Hydref a Thachwedd, 2013.

Galwyd ar i'r adroddiadau perthnasol i gwynion iaith fod yn fanylach yn y dyfodol. Nodwyd mai braslun yn unig o'r cwynion a'r ymatebion oedd yn cael ei gyflwyno ar hyn o bryd ac y byddai gwybodaeth fanylach o werth er mwyn i'r Pwyllgor Iaith allu gweithio'n effeithiol.

PENDERFYNWYD derbyn yr adroddiad gan nodi'r angen i gael gwybodaeth fanylach o fewn yr adroddiadau yn y dyfodol.

Dechreuodd y cyfarfod am 10.30am a daeth i ben am 12.30pm.